

50999

50999

VIII M
2

A

MAGYAR TUDOM. AKADÉMIA

É R T E S Í T Ő J E.

Első akadémiai ülés.

Ö s s z e s ü l é s .

1873. jan. 7-én.

Csengery Antal akadémiai másodelnök úr elnöklése alatt.

I. A főtítkár bejelenti gróf *Andrássy György* igazgató és tiszteleti tagnak 1872. decz. 21-én történt halálát.

Ugyanaz felolvassa *Zalka János* győri püspök levelét, ki *Deák Zsigmond* tiszteleti tagnak 1872. decz. 29-én történt haláláról értesíti az elnökséget.

Az Akadémia fájalmát fejezvé ki e kettős veszteség fölött, felhívja az illető (I. és II.) osztályokat az emlékbeszédek iránti gondoskodásra.

2. Szintén a főtítkár bemutatja a gr. *Teleki* drámai pályázatra beérkezett munkákat, melyek :

I. *Csák Máté*. Történeti szomorújáték 5 felv. *Jelige* : » κελυτέ μευ . . . «

II. *Kún László*. Tört. tragoedia 3 felv. *Jelige* : „A ki napot keres, a vésszel megvíni ne féljen.“ *Vörösmarty*.

III. *Attila és az utolsó görög hős*. Dráma a magyar őstörténelemből, 4 felv. *Jelige* : „Régi dicsőségünk, hol késel az éji homályban?“

IV. *Játékosok*. Szomorújáték 5 felv. *Jelige* :

„A pénz, ha szellem nemesíti meg

Használatát becses,

Míg nélküle értékvesztett anyag.“

Szerző.

V. *Cajus Gracchus*. Tragoedia 5 felv. *Jelige* : »Óh híveim ! az élet oly rövid !«

Shakespeare. IV. Henrik.

VI. *A gepidek leánya*. Szomorújáték 4 felv. *Jelige* : »A végzet úr felettünk !«

VII. *A hit átka*. Szomorújáték 5 felv. *Jelige* : „Thalia szava az élet szava.“

VIII. *Valeria*. Eredeti tragoedia 5 felv. *Jelige* : „Valcat quantum valere potest.“

IX. *A bujdosók*. Szomorújáték 5 felv. *Jelige* : „ s hajh, azóta gyermekem : földönfutókká s bujdosókká lőnek hazájokban a hősök.“

Előadó megjegyzi a III. számúra, hogy annak jeligéje nem levén egyszerűnind a pályámra is felírva, azt egy előző esetben hozott akad. határozat szerint ő írta fel; továbbá, hogy a IX. számú csak január 2-án érkezett ugyan, de szállító levél szerint feladatott Győrött decz. 31-én.

Ugyanaz bejelenti a gróf *Karácsonyi* pályázatra érkezett munkákat

MAGY. TUD. AKADÉMIAI ÉRTESSÍTŐ. 1873. 1. SZ.

1

Ugyanakkor

az I. (Nyelv- és széptudományi) osztály első ülése.

Előbb Toldy Ferencz r. t., később Pulszky Ferencz t. t.
osztályelnök elnöklete alatt.

7. (1.) *Pulszky Ferencz t. t.* irodalomtörténeti adalékot olvas föl ily cím alatt : „Vespasiano Bisticci florenzi emlékiró Janus Pannoniusról és György kalocsai érsekről

8. (2.) *Dr. Goldzieher Ignác*z mint vendég „A nemzetiségi kérdés az araboknál“ című értekezését olvassa föl. Kivonata ez :

A monotheismuson kívül azon eszme, melynek kimondása által Muhammed merev ellentétbe helyezkedett a sémi világnézlettel általában és az arabbal különösen, azon kosmopolitikus eszme, mely tanainak legközvetlenebb kifolyása, és melynek kifejtése által a keleti és közelebb-ről az arab világot gyökerestől reformálta.

A sémieket politikai tekintetben jellemzi az exclusivitás egy jókora adaga ; a származás, a geneologia a politikában épen úgy mint a társadalmi életben a leglényegesebb tekintetek közé tartozik. Történeti előadásaiokban tehát nagy szerepet játszik — mint a Genesis X. fejezetében is — az egyes népeknek „családjaik, nyelveik és *nemzetségeik*“ szerinti felosztása. Ezen exclusivitás azonban nemesak a *nemzetközi* viszonyokban nyilvánul, hanem ugyanazon egy nép egyes törzsein belül is.

Ha a héberék a többi nagy népek irányában kiváló szerepet tulajdonítottak önmaguknak, az arabok még tovább mennek ; az előbbrevalóság kérdését egyes törzseik közt vetették föl, és ebbeli szűkkeblű nézeteiket régi költeményeikben is kifejezésre juttatják. Különösen az éjszaki és déli törzsek törekedtek egymástól az ethnographiai elsőséget megtagadni.

Az iszlám által háttérbe szorított az arabok *nemzeti* oldala. Muhammed kiterjesztő küldetését az általa ismert világ valamennyi népeire, „*a fehérekre és feketékre,*“ és azt kívánta híveitől, hogy ne szóljanak többé arabról vagy persáról, hanem szóljanak *muhammedánról*. „Az igazhívők testvérek, vérük tökéletesen egyenlő.“ Ezen nézeteit, melyeket legutószor híres búcsúbeszédében fejtett ki, különösen az aethiopok irányában emelte érvényre. — A koránban és a muhammedán hagyományok gyűjteményeiben szétszórva furdúlnak elő azon mondatok, melyekben Muhammed ezen nézeteinek kifejezést ad ; összefüggésben szemlélve, tiszta képét nyújtják azon támadásoknak, melyeket a nemzetiségi eszme ellen intézett Muhammed.

Ugyanazon szempont alá esik Muhammednek a geneologia tudományáról mondott itélete is. Ezen, az iszlám előtti arabok között nagy tekintélynek örvendő és az iszlám utáni időben is tovább fejlesztett

tudományról többszörösen mondja az arab proféta, hogy kik vele foglalkoznak, hazug emberek. Ha tekintetbe vesszük az arab genealogiai tudomány természetét, azt tudniillik, hogy a rendes nemzetiségi kimutatókon kívül még két lényeges alkatrész volt, melyek Muhammed viszonyának a nemzetiségi kérdéshez épen nem kedveztek: akkor nem fog feltűnőnek találtatni, hogy Muhammed e tudományt ki akarta zárni a tudományok sorából. E két alkatrész a *mafâchir* vagy *fadhâil* (dicsőítés, azaz: a törzsek kiválóságának előszámlálása) és *mathâlib* (egymás ellen intézett gáncsolódásaik).

Muhammed eszméit épen a genealogiát illetőleg nem fogták fel hívei. Egyáltalában véve a nemzetiségi kérdés az iszlámban nem oldatott meg Muhammed szellemében; hívei csak egyoldalúlag érvényesítették Muhammed eszményeit. Az iszlám uralma alá került népeket az által akarták egygyé olvasztani, hogy elnyomtak minden, az arabon kívüli nemzetiségeket; muhammedán és arab körülbelül egybevágó fogalmakká váltak, elősegítve azon népek öntudatlansága által, melyek között az iszlám terjeszkedett. Az iszlám arabizálása különösen az iráni elemeket sujtotta, kik kényszerültek elhanyagolni azon nemzeti öntudatot, mely náluk oly gyönyörű mondákat teremtet és oly hatalmas szellemi mozgékonyt segített elő. — De az arab fanatismus az irániak között mégis előidézett egyes hatályos visszahatásokat, melyek az arab hatalommal vetekedni ugyan nem bírtak, de az iráni genius egyéniségét a végelenyészéstől meg bírták óvni.

Ezen visszahatás kettős irányban nyilvánult. *Először* az indogerman vallási alpnézetek nem bírván alkalmazkodni az iszlám merev theológiájához, mindjárt eleinte a siizmusban, később pedig a siizmus körül csoportosuló és az incarnatió elvére épülő vallásrendszerekben törtek elő. Ezen schismák, melyek Persiától Ejszakaafrikáig terjedtek, tűzhelyeivé váltak a nemzetiségek visszahatásának, melynek eredetüket is köszönik. — *Másodszor*, a II. muhammedán században egy irodalmi iskola állott elő, *Su'ûbijja* név alatt, mely támaszkodva a koránra és a hagyományra, az arabizálásnak gátot akart vetni. Ezen iskola később tovább ment, és miután Muhammed kosmopolitikus nézeteit újra felélesztette, az arab nemzet állítólagos hivatását vonta kétségbe és az arab követelések ellenében azt állítja, hogy épen ellenkezőleg a persa és egyéb nem-arab nemzetekre ruháztatott a gondviselés által, mely őket tehetségkel és a tudományok iráni hajlandósággal megáldotta, azon nagy históriai hivatás, melyet az arabok igénybe vesznek. Kétségbe vonják továbbá az arabok tiszta és mocsoktalan származását; reá mutatnak arra, hogy az arabok rabszolgától (Ismaél) származnak és családi életük gyanúságát magukból az arab költőkből felhozott mutatóványok alapján bizonyítják. Reá mutatnak az araboknak valódi nagy eseményekben szűkölködő történetére és ezen semmi ellenében a nem-arabok Salamonját, Nagy Sándorát, Pharaóit stb. hozzák fel.

A su'ûbijja eszmék költeményekben is találtak kifejezést; s értekező e költeményekből mutatóványokat olvas föl.

Az arab nemzetiségnek a suűbijja ellen nagy számmal vannak védői. Mint a legnevezetesebbek ezen előadásban *Ibn Kuteiba* és *Ibn Fâris* emeltetnek ki.

A nemzetiségek közt ily módon folyó vetélkedés a suűbijja által kezdetett meg legelőször. Az *Antar* regényből és *Wâkidi*-ből lehet ugyan idézni helyeket, melyek ezen vetélkedést az iszlám első idejéből említik fel. De — mint az értekezés IV. fejezete bizonyítja — e művek közt az első későbbkori szerkezetben fekszik előttünk, a Wâkidiféle munkák pedig épen nem hitelesek; csak a keresztjárások idejében írt iránymunkáknak tekintendők, és így hasonló nézeteket oly időkre visznek vissza, midőn ily nézpontok még fel nem tehetők.

Végre az értekezés utolsó fejezete a keleti és nyugati iszlám között folyt nemzetiségi vetélkedést mutatja ki az arab irodalomból.

Az értekezéshez négy szöveg melléklet van függesztve, melyekben az értekező a suűbijja iskola tanait és fejlődését illetőleg külföldi könyvtárak arab kézírataiból közöl adatokat; ezekből vannak merítve az értekezésben a nevezett iskoláról kifejtett állítások is.

Bírálatra adatik.

9. (3.) *Fogarasi János* r. t. *Bálint Gábor* újabb tudósításait közli az osztályllyal. Lényegében így hangzik :

Méltóságos Úr!

Utóbbi levelem írása óta az itteni egyetemen levő sinai nyelvtanárral ismerkedtem meg, a ki mindenkép igyekezett lebeszélni útitervemről, azt állítván, hogy a mongol nyelvet tanulni haszталanság, minden nyelvek anyja az ő általa előadott nyelv, t. i. a sinai. Ezen beszédéből mindjárt tudtam, minő emberrel van dolgom, s miután néhány észrevételt tettem állítására (több magyar és mongol nyelvhasonlatot az ő kedvenc nyelvéből kérvén megfejteni), áttértem nála tett látogatásom tulajdonképi czéljára, a mi a téli utazás minő voltára vonatkozott. Ő is csakugyan a téli utazást tanácsolta, miert is határozottan februárban fogok útra kelni. E czélból már megindítottam az előkészülés kerekét; nevezetesen az orosz kormány támogatásának megnyerésére szükséges osztrák követségi ajánlatért lépéseket tenni Pomutz amerikai konsul úr vállalta magára. Ezen úri ember még mindig tetőtől talpig becsületes magyar. Más részről Schiefner úr is mozog ugyancsak az orosz pártfogás ügyében. Ezen pártfogás áll három dologból: jog előfogatra, ajánlólevél a sziberiai kormányzóságokhoz s ugyanolyan az urghai orosz konsulhoz, mint a kinék hatósága alatt kellend a sinai birodalomban lennem. Nem akarom az utolsó időre hagyni az ezek után való járást, mert egyik vagy másik helyett való késcdelem visszatarthatna az annak idején való elindulástól.

A mult levelemben közlött nyihoni (japáni) szók között az »ozer« szót hibásan írtam. Nem šta, hanem *sen* jelent czerot.

Én csakugyan nem tudom, mit tegyek nyelvtani gyűjteményemmel, mely az apródonkint összevásárlott könyvekkel együtt meglehetősen csomagot képez. Pomutz úr azt tanácsolta, hogy az osztrák követség útján az Akadémiához kellene küldeni. Az ő állítása szerint a követség ezt tartozik megtenni, hanem ez, meglehetően, csak ő rájuk nézve áll. Különböen arról fogok gondoskodni, hogy biztos helyen hagyjam. Épen midőn e sorokat írák, jött Europaets úr hozzám, állítólag azon szándékkal, megtudni, minő véleményben vagyok azon nyelvtanagról, mely a magyar és mongolban közös; én azt